

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus CUPOREn lausunto koskien valtion talousarvioesitystä vuodelle 2022

Viite: Sivistysvaliokunta

Asia: HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore toteaa valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2023

Yleisesti

Hallituksen talousarvioesityksen yleisperusteluissa mainitut kestävä kehitys ja tutkimusmäärärahat

...Suomen kestävä kasvun ohjelmalla tuetaan hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kasvua. Ohjelman rahoituspanostukset pysyvät korkealla tasolla edelleen v. 2023. Vuoden 2023 talousarvioesitykseen sisältyy 574 milj. euroa elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyviä menoja. Määrärahoissa on huomioitu kestävä kasvun ministerityöryhmän linjaukset avustusten vähenemisestä Suomen saannon pienenemisen myötä (TA2023, Y19).

Kulttuuri on yhteiskunnan eri sektoreiden rajat sosiaalisesti ja taloudellisesti ylittävä ja läpäisevä elementti, joka määrittelee yhteiskunnan arvot, normit ja hyvinvointiin tähtäävän elämän periaatteet. Kulttuuria ei voi sivuuttaa ekosysteemejä koskevassa, vihreää siirtymää ja vaikeita yhteiskunnallisia kysymyksiä koskevassa ajattelussa. Kasvun ja kehityksen ohjelmissa kansainvälisesti on pyritty huomioimaan kulttuurinen kestävyys yhtenä tärkeänä ”pilarina” ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden rinnalla. Suomessa kestävä kasvun ministerityöryhmän linjauksiin tulisi sisällyttää kulttuurin merkitys kestävä kehityksen keinona ja keskeisenä ajurina. Kestävä kehityksen yhteiskunnalliset vaikutukset liittyvät kansalaisten toimintaan, ennen kaikkea kulutukseen. Kulttuuriset muutokset, koulutus ja sivistys ovat kysymyksiä, joita ei voida sivuuttaa puhuttaessa ”vihreästä siirtymästä” ja siihen liittyvistä kulttuurisista muutoksista. On hyvä, että rahoituspanostukset pysyvät korkealla tasolla, vähenemisen sijaan edellytämme lisäpanostuksia kestävä kehityksen kaikkien aspektien – myös kulttuurin perustan ja kulttuuripolitiikan – tutkimukselle.

...Suomen tavoitteena on nostaa tutkimus- ja kehittämismenot 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen vuoteen 2030 mennessä hallitusohjelman, tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatioiden tiekartan (TKI-tiekartta) sekä parlamentaarisen TKI-työryhmän mukaisesti. Vuoden 2023 talousarvioesityksessä huomioidaan julkisen talouden suunnitelman 2023–2026 yhteydessä päätetyt valtion lisäpanostukset T&K-kokonaisuuteen. Valtion T&K-rahoituksesta kerrotaan tarkemmin luvussa 5.3. (TA2023, Y22)

Valtion tutkimus- ja kehitysmenojen korottaminen on kannatettava ajatus. Tutkimusmäärärahojen väheneminen viime vuosina – yhdessä korkeakoulujen määrärahojen pienenemisen myötä on vaikeuttanut suomalaisen tiedeyhteisön toimintaa. Haluamme muistuttaa, että tutkimusta tulee voida tehdä monipuolisesti ja monitieteisistä lähtökohdista. Innovaatiotoiminta liitetään usein yksipuolisesti teknologiseen tutkimus- ja kehittämistyöhön. Mm. kestävä kehityksen ja sivistysvaltion *resilienssin* kasvattamiseen myös kulttuurin tutkimus, yhteiskuntatieteellinen tutkimus ja humanistiset tieteet ovat merkityksellisiä.

Lisäksi vuodesta 2023 alkaen verotuksessa otetaan käyttöön tutkimus- ja kehittämistoiminnan lisävähennys T&K-investointien tukemiseksi. (TA2023, Y8)

Verovähennys T&K-toiminnan investointien tukemiseksi on erittäin kannatettava seikka. Hallituksen talousarvioehdotuksessa tulisi ottaa puheeksi myös vastaava – useissa Euroopan maissa jo käytössä oleva – vähennysoikeus kulttuurin ja urheilun tukemisesta.

Kulttuuri koronasta selviytymisen ja valtionrahoituksen näkökulmasta – valtion tuki taiteelle ja kulttuurille koronan aikana ja tarpeelliset toimenpiteet vuoden 2023 talousarviossa

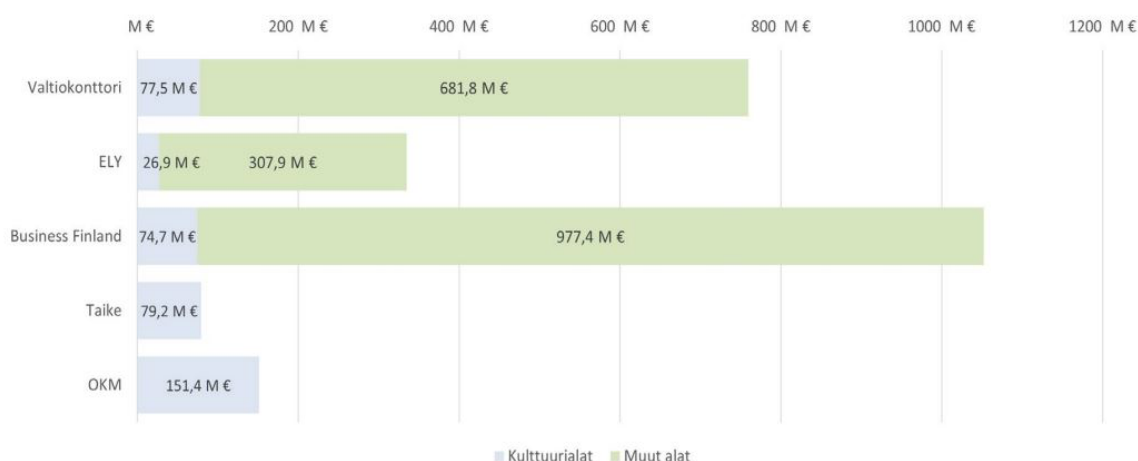
Eduskunnan sivistysvaliokunta on pyytänyt Kulttuuripoliittikan tutkimuskeskus Cuporen lausuntoa valtion talousarviosta erityisesti kuudesta eri teemasta. Cupore haluaa keskittyä lausunnossa siihen teemaan, joka on Cuporen kulttuuripoliittisen tutkimuksen keskeistä tutkimusaluetta – kulttuuriin ja sen julkiseen rahoitukseen.

Koronapandemian vuosina 2020–2022 Cupore on tuottanut useita tutkimusjulkaisuja kansallisissa ja kansainvälisissä julkaisuissa koronapandemian vaikutuksista suomalaisen kulttuurielämään. Cupore tuottaa vuosittain yhdessä taiteen edistämiskeskuksen kanssa Taiteen ja kulttuurin barometria ja koronapandemian aikana barometrien avulla kerättiin erityisesti tietoa taiteilijoiden olosuhteista ja taiteen tekemisen mahdollisuuksista. Cupore tuotti myös ministeri Kurvisen työryhmälle katsauksen – yhteistyössä Taideyliopiston kanssa – koronapandemian vaikutusten lieventämiseen tähtäävistä toimista Suomessa ja muualla Euroopassa. Koronatukia kulttuurille ja taiteelle voidaan suhteuttaa yleisperustelun mainintaan vaalikauden kehysten kehityksestä.

...Vaalikauden kehyksestä vuosille 2020–2023 päätettiin osana hallituksen ensimmäistä julkisen talouden suunnitelmaa 7.10.2019. Muun muassa koronavirustilanteen myötä Suomen talouden ja finanssipoliittisten tarpeiden kokonaiskuva muuttui vaalikauden alkupuoliskolla merkittävästi siitä, mikä tilanne oli syksyllä 2019. Poikkeamista suhteessa alkuperäiseen kehyspäättökseen päätettiin mm. osana puoliväliriihen ratkaisuja, jolloin hallitus päätti korottaa vaalikauden kehystä, vuoden 2022 kehystä 900 milj. eurolla ja vuoden 2023 kehystä 500 milj. eurolla. Vuoden 2023 kehyskorotustarvetta pienensi se, että kehysmenoja päätettiin tuolloin uudelleenkohdentaa pysyvästi 370 milj. eurolla vuodesta 2023 alkaen. (TA2023, Y21)

Kulttuurin toipumiseen koronapandemian vaikutuksista vaikutti valtion koronatuki, jota myönnettiin eri lähteistä.

Kuvio 3. Myöntösummat myöntäjätahoittain kulttuurialoille ja muille aloille (M€).

Kuva: Sokka ym. 2022, s. 54.

Cuporen tutkimuksen mukaan koronatuot ovat paljastaneet pitkäaikaisia rakenteellisia ongelmia taiteilijoiden asemassa

Korona on vaikuttanut nopeasti taidealojen työttömyyden lisääntymiseen ja kulttuurialan yritysten liikevaihtoon. Kyse ei kuitenkaan ole vain pandemiaan aiheuttamista tilapäisistä ongelmista, vaan tilanne on tuonut myös esille ja kärjistänyt ratkaisua vaativia, olemassa oleviin rakenteisiin kytkeytyviä pitkäaikaisia ongelmia.

Koronatukia on myönnetty erilaisten rahoitusinstrumenttien ja organisaatioiden kautta ja tuen kohteena ovat olleet niin perinteiset taiteen ja kulttuurin alat kuin myös laajemmin niin sanotut kulttuuriteollisuus ja luova talous. (Sokka ym. 2022, s. 8)

Koronatukien jako on noudattanut vakiintuneita valtionhallinnon vastuita. Tuen jakautuminen näyttää siltä, että luovat alat ymmärretään eri hallinnonaloilla eri tavoin. Cuporen tutkimusaineiston perustella kulttuurialoja koskevan rekisteriaineiston luokittelut vaihtelevat valtionhallinnon sisällä sen mukaan, kuka rahoitusta myöntää. Tietopohjan yhtenäistäminen mm. toimialan luokittelujen yhdenmukaistamisella tuottaisi tarkemman kuvan luovien alojen toimijakentästä. Eri tukia myöntävät tahot ymmärtävät kulttuurin ja taiteen, luovien alojen toimintakentän rakenteet ja ongelmat hyvin eri tavoin. Tiettyjen taiteenalojen ytimeistä näyttää vielä olevan matkaa Business Finlandin ja ELY-keskusten yritystukien piiriin. (Sokka ym. 2022, s. 8–9.)

Koronan aikana julkaistuissa selvityksissä on todettu, että vaikka henkilö- ja yritystoimijat ovat kärsineet tilanteesta suurempia julkisesti rahoitettuja laitoksia enemmän (esim. VN 2021, 10), julkinen tuki on painottunut organisaatioiden ja yhteisöjen tukeen (Saari 2021). Itsensä työllistävien taiteilijoiden toimeentulossa taiteellinen toiminta usein liittyy erityyppisiin työskentelyn muotoihin, mukaan lukien erilaiset yrittäjyyden muodot (esim. Piispa ym. 2015; Rensujeff 2015; Pyykkönen, Sokka & Kurlin-Niiniahho 2021). (Sokka ym. 2022, s. 11).

Julkinen koronatuki ei ole ratkaissut pysyviä taiteilijoiden sosiaaliturvaa ja verotusta koskevia ongelmia

Lukuisista puheenvuoroista ja raporteista huolimatta ”luovan työn tekijöiden” tai ”itsensä työllistäjien” tilanne ei ole merkittävästi parantunut sen paremmin verotus- ja sosiaaliturvajärjestelmissä kuin ilmeisesti tekijänoikeuskorvauksienkaan suhteen. (Sokka ym. 2022, s. 38)

Eri myöntäjätahojen kriisitukien myöntöosuus vuosina 2020–2021 luokittelumme mukaisille ”luoville aloille” oli noin kuudesosa kaikesta jaetusta tuesta, mutta tässä on huomattavia eroja eri jakajatahojen painotusten vuoksi. Muiden kuin OKM:n ja Taiken kokonaistuessa alojen osuus on seitsemästä kymmeneen prosenttiin. Kuitenkin absoluuttiset euromääräiset kriisituot luoville aloille olivat esimerkiksi Valtionkonttorista ja Business Finlandista (laajasti luovat alat) samankokoiset kuin Taiteen edistämiskeskuksen tuki (taiteen ydin ja taiteilijat).

Taulukko 7. Vuosien 2020 ja 2021 myönnöt eri toimialoille myöntäjätahoittain (M €).

Toimiala	Valtio-konttori	ELY	BF	Taike	OKM
Mainonta	14,5	8,2	25,4	-	0,2
Arkkitehtuuri	1,1	1,1	5,7	0,1	0,1
Käsityö	0,8	1,1	1,3	-	1,4
Audiov.&multim.	16,3	3,3	11,6	5,5	22,0
Kirjat ja lehdet	2,2	2,3	6,9	3,6	0,7
Kulttuuriperintö	1,6	0,2	0,3	-	19,1
Esittävät taiteet	34,9	5,8	14,3	47,9	99,6
Visuaaliset taiteet	4,2	4,9	9,1	15,7	1,8
Muu kulttuuri	2,0	0,0	0,2	6,4	6,5

Kuva: Sokka ym. 2022, s. 55.

Erityisesti Cupore haluaa lausua talousarvioesityksen kulttuuripolitiikkaa koskevasta luvusta 80. Taide ja kulttuuri

Kuten edellä mainittu, Cuporen tutkijat toteuttivat useita selvityksiä ja tieteellisiä artikkeleita (ks. esim. *Taidealan jälleenrakennus, 2022; Luonila & al, 2022; Karttunen & Mäenpää, 2020; Jakonen & al., 2020; Ruusuvirta & al, 2021 ja 2022*) koronapandemian vaikutuksesta kulttuurin ja luovien alojen toimeentuloon. Koronan vaikutuksista kulttuurielämään, taiteen yleisöjen ja kulttuurin talouden näkökulmasta riittäisi vielä tutkittavaa. Monet vaikutuksista saattavat jäädä pysyviksi, monet taitelijoiden toimeentuloon heijastuneet rakenteelliset ja taloudelliset tekijät ovat olleet olemassa jo ennen pandemiaa.

Talousarvion yleisperusteluissa todetaan rahapelituottojen alenemisesta

... Rahapelitoiminnan tuoton alenemista ehdotetaan kompensoitavaksi edunsaajille kaikkiaan 343 milj. eurolla.³⁾ Kompensaation jälkeen rahoitustaso on n. 990 milj. euroa. Tämän lisäksi kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön rahoitukseen kohdistetaan yhteensä 8,9 milj. euron kertaluonteinen lisäys rahoituksen säilyttämiseksi vuoden 2022 talousarvion tasolla. Vuodesta 2024 alkaen on parlamentaarisesti linjatun mukaisesti tarkoituksena katkaista Veikkaus Oy:n tulouttaman tuoton ja valtionavustusministeriöiden (OKM, STM, MMM) arpajaislaissa säädettyjen käyttötarkoitusten välinen yhteys.³⁾ Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla vuoden 2023 kompensaatiosta 50 milj. euroa toteutetaan purkamalla jakamattomia voittovaroja. (TA2023, Y40)

Veikkaus Oy:n tuotto urheilun ja liikuntakasvatuksen, tieteen, taiteen ja nuorisotyön edistämiseen on 404,4 milj. euroa, mikä sisältää arpajaisveron alenemisen vaikutuksen (42,4 milj. euroa). Lisäksi jakamattomia voittovaroja tuloutetaan 2 milj. euroa ja tuoton alenemaa kompensoidaan yhteensä 138,6 milj. eurolla. Tämän lisäksi kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön rahoitukseen kohdistetaan yhteensä 8,9 milj. euron kertaluonteinen lisäys rahoituksen säilyttämiseksi vuoden 2022 talousarvion tasolla. (TA2023, s. 47)

On myönteistä, että kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyönrahoitus säilyy vuoden 2022 tasolla. Voittovaroja koskeva muutospainne ja muutospyrkimys ei silti poistu kokonaan. Voittovarojen siirtäminen yleiskatteiseen budjettiin ja korvamerkintöjen poistaminen tulevat vaatimaan tarkkaa pohdintaa. Tähän hyvä varautua ensi vuoden aikana ennakkoon. (ks. esim. Jakonen ym. 2021.)

Koronapandemian vaikutuksista kulttuuriin talousarvioesityksessä todetaan

Koronapandemia vaikeutti vuosina 2020—2022 merkittävästi tavoitteiden saavuttamista, mutta vuonna 2023 tavoitteena on saada taiteen ja kulttuurin tekeminen, tuotanto, kulutus ja käyttö palautumaan mahdollisimman hyvin koronaepidemian aiheuttamaa kriisiä edeltävälle tasolle. (TA2023s. 431).

On myönteistä, että talousarviossa kannetaan huolta kulttuurialan toipumisesta pandemiaa edeltävälle tasolle. Tavoitteiden toteutumisen arviointiin tarvitaan kuitenkin mittareita vähintään vuodelta 2019 jotta palautumista voisi havainnoida realistisesti. Lisäksi tarvitaan edelleen tutkimusta siitä, mihin kaikkeen – ennen näkymättömäänkin – koronapandemia vaikutti. Pandemian aiheuttama sulku sekä kulttuuri- ja taide-elämän täydellinen alasajo joillain aloilla on ollut ennen näkemätöntä. Tutkimusta tarvitaan mahdollisiin tuleviin kriiseihin varautumisen näkökulmasta, kansallisen *resilienssin* ja kestävyuden vahvistamisen näkökulmasta.

Luovan työn ja taiteellisen ilmaisun muodot ovat monipuolistuneet ja toimintaympäristö muuttunut. Taiteen alat, niiden toimintamuodot ja rakenteet poikkeavat toisistaan. Koronapandemia nosti esiin erityisesti kulttuurin alan freelancereita koskevat ongelmat, joita ei ole saatu aiemmin ratkaistua. Toteutetaan koko kulttuuri- ja luovaa alaa elvyttäviä ja rakenteita

vahvistavia toimia, joilla vahvistetaan samalla taiteilijoiden toimeentuloa ja asemaa työmarkkinoilla. Kulttuuri- ja luovan alan yritysten tarpeet huomioidaan osana yleisiä yritystoiminnan elvyttämistoimia, mutta myös kehitettäessä muita rahoitus-, tuki- ja verotusjärjestelmiä. (TA2023 s. 432)

Kulttuuri- ja luovaa alaa elvyttävien ja rakenteita vahvistavien toimien edellytyksenä OKMn ja TEMn hallinnonalojen välisen yhteistyön kehittäminen on tärkeää. Tämä edellyttää resursseja yhteistyöhön ja toimien vaikutusten arviointia.

Kulttuurin aika on nyt ja aina -tulevaisuustyöryhmän raportin toimenpide-ehdotukset ovat kannatettavia ja ne on syytä huomioida mahdollisesti jo käsillä olevassa talousarviossa. Pandemiaa ja sen vaikutuksia käsitellessä tutkimuksissa (niin Suomessa, Pohjoismaissa kuin globaalisti) on huomattu, että pandemian esille tuomia taide- ja kulttuurialan ongelmia ei tulisi käsitellä vain tilapäisinä ongelmina. Pandemia on tuonut esille ja kärjistänyt pitkäaikaisia rakenteellisia ongelmia, ja pandemian aiheuttamaan kriisiin vastaaminen tarkoittaa samalla näiden vanhojen ongelmien ratkaisemista sekä taide- ja kulttuurialojen tulevaisuuden pohtimista.

Vuoden 2020 *Taiteen ja kulttuurin barometrin* (Ruusuvirta & al, 2021) keskeinen havainto oli, että korona-aika on vahvistanut taiteilijoiden kokemusta epävarmuudesta ja arvostuksen puutteesta. Viidennes kaikista barometrikyselyyn vastanneista taiteilijoista on harkinnut ammatinvaihtoa tai vaihtanut ammattia koronasta johtuen, musiikin ja esittävien taiteiden aloilla toimivista taiteilijoista ammatinvaihtoa on harkinnut kolmannes vastaajista. Koronapandemia nosti vahvasti esiin ongelmia taiteilijoiden sosiaali- työttömyys- ja eläketurvasasioissa. Koronaviruspandemian myötä keskustelu taiteesta ammattina ja elinkeinona muiden ammattien ja elinkeinojen rinnalla on vahvistunut julkisessa keskustelussa.

Tuetaan kulttuuri- ja luovien alojen elpymistä ja uutta kasvua vahvistamalla kulttuurisältöjen saatavuuden, tuotekehityksen, viennin ja kansainvälistymisen edellytyksiä ottaen huomioon koronapandemian aikana tehdyt erityisesti jakeluun ja saatavuuteen liittyvät innovaatiot ja niiden hyödyntäminen. (TA2023, s. 433)

Teknologisia ja kulttuurin digitaaliseen kuluttamiseen, jakamiseen ja tuotantoon on todennäköisesti syntynyt lukuisia uusiakin toimintatapoja ja innovaatioita. On epäselvää, viitataan talousarvioesityksessä johonkin tutkimukseen tai listaukseen. Olisi todellakin hyödyllistä pikaisesti selvittää myös kulttuuria ja taidetta – sekä tuotantoa että kulutusta – koskevat pandemian aikana ja sen johdosta syntyneet uudet käytännöt ja innovaatiot.

Vuoden 2021 *Taiteen ja kulttuurin barometrin* (Ruusuvirta & al, 2022) huomio on, että koronapandemia on nopeuttanut taiteilijoiden digiloikkaa ja luonut mahdollisuuksia tehdä ja levittää taidetta, erikoistua, kohdata yleisö, saada toimeentuloa ja lisätä vuorovaikutusta. Uhkana kehityksessä näyttäytyy kuitenkin teknologian eriarvoistava vaikutus. Kaikki eivät halua tai hallitse uusia menetelmiä ja teknologisen kehityksen myötä mahdollistunut ja koronaviruspandemian yleistämä etätö ei sovellu yhtäläisesti kaikille taiteenaloille. Taiteilijoita epäilyttävät lisäksi tulevaisuudessa riittävien korvausten saaminen taiteen esittämisestä verkossa sekä tekijänoikeuksien toteutuminen.

Barometrissa julkaistuissa Cuporen suosituksissa mainitaan, että teknologisoitumisen rinnalla tuetaan ja ylläpidetään monenlaisia taiteen tekemisen tapoja ja muotoja. Taiteen jakaminen ja esittäminen eri medioissa ja kanavissa korvataan aina taiteilijoille, tekijänoikeuksia kunnioitetaan ja tekijänoikeuksista saatavat korvaukset ovat oikeudenmukaisia. Eriarvoistumiskehitystä estetään tukemalla taiteilijoita teknologiseen kehitykseen liittyvässä osaamisessa ja työvälineiden hankinnassa.

Lopuksi Cupore haluaa lausua hallituksen talousarvioesityksen vaikutuksista kulttuurin elpymiseen koronapandemian vaikutuksista

Opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokan määrärahasosaksi ehdotetaan 7,7 mrd. euroa, mikä on 219 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2022 varsinaisessa talousarviossa. /.../ Taiteen ja kulttuurin määrärahoihin ehdotetaan 599 milj. euroa, joka on 13,1 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2022 varsinaisessa talousarviossa. /.../ (TA2023, Y49)

Määrärahojen pieneminen ei auta taide- ja kulttuurialan tukemisessa koronapandemiasta elpymisestä.

50. Eräät avustukset (siirtomääräraha 3 v): Momentille myönnetään 18 790 000 euroa. Määrärahasta on varattu 9 000 000 euroa menojen ja avustusten maksamiseen kulttuurin ja luovien alojen yrityksille, yhteisöille ja toimijoille innovatiivisten palvelujen sekä tuotanto- ja toimintamallien kehittämiseen ja käyttöönottoon (RRF pilari3) osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa (TA2023, s. 450–451)

Tapahtuma- ja kulttuurikentän jälleenrakentaminen tulee vaatimaan tukitoimia vielä tästä eteenpäin, nyt budjetissa näkyy ainoastaan EU:n elpymisvälineen kautta allokoitu rahoitus. Cupore haluaa kiinnittää huomiota, että suoraa rahoitusta kulttuuritoimialan elpymiseen ei talousarviossa ole esitetty muualla. EU:n elpymisvälineen rahaa on jaettu luoville aloille jo vuonna 2021. Olisi tärkeää tarkastella tämän rahoitusinstrumentin vaikuttavuutta samalla kun pohditaan sen jatkoa.

Lausunnossa käytettyjä lähteitä

Från kris till kraft (2021) Statens offentliga utredningar. Stockholm 2021 Saatavilla:

<https://www.regeringen.se/4a8386/contentassets/c96ef2e953fd481ebb68d41b980a1d0a/fran-kris-till-kraft.-aterstart-for-kulturen-sou-202177.pdf>

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2023. Saatavilla: <https://www.eduskunta.fi/pdf/HE+154/2022>.

Jakonen, O., Luonila, M., Renko, V. & Kanerva, A. (2020). Katsaus koronan vaikutuksista taiteen ja kulttuurin alojen toimintaedellytyksiin ja kulttuuripolitiikkaan Suomessa. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja, 5(1), 50–59. Saatavilla: <https://journal.fi/kultpol/article/view/100430>

Jakonen, J., Kurlin Niiniaho, A., Oksanen-Särelä, K. & Sokka, S. (2021).

Rahapelitoiminnan tuotot kulttuurille vuonna 2019. Määrä ja kohdennukset. Cuporen työpapereita 14.

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. Saatavilla:

<https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/tyopaperit/rahapelitoiminnan-tuotot-kulttuurille-vuonna-2019>

Karttunen, S. & Mäenpää, M. (2020). Koronakriisi kärjistää kulttuuritalouden rakenteellista epävakautta ja epätasa-arvoa. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2020*, 46–49. Saatavilla:

<https://journal.fi/kultpol/article/view/100449>

Kulttuurin aika on nyt ja aina. Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän ehdotukset seuraavalle hallituskaudelle (2022). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:23

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164225/OKM_2022_23.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Luonila, M., Renko, V., Jakonen, O., Karttunen, S. & Kanerva, A. (2022). The effects of the COVID-19 pandemic on the field of Finnish cultural industries. Revealing and challenging policy structures. Teoksessa E. Salvador, T. Navarrete & A. Srakar (toim.) *Creative Industries and the COVID-19 Pandemic. Routledge Research in the Creative*

and Cultural Industries series. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003128274-5/effects-covid-19-pandemic-field-finnish-cultural-industries-mervi-luonila-vappu-renko-olli-jakonen-sari-karttunen-anna-kanerva>

Ruusuvirta, Minna, Lahtinen, Emmi, Rensujeff, Kaija & Kurlin Niiniaho, Ari (2022). *Taiteen ja kulttuurin barometri 2021. Tulevaisuuden taiteentekijät*. Cuporen verkkojulkaisu 69. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/tulevaisuuden-taiteentekijaet>

Ruusuvirta, Minna, Emmi Lahtinen, Kaija Rensujeff ja Ari Kurlin Niiniaho (2021). *Taiteen ja kulttuurin barometri 2020. Taiteilijat ja taiteen tekeminen kunnissa*. Cuporen verkkojulkaisu 67. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore ja Taiteen edistämiskeskus <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/taiteilijat-ja-taiteen-tekeminen-kunnissa>

Sargent, A. (2021). *Covid-19 and the global cultural and creative sector. What have we learned so far?* Co-published by the Centre for Cultural Value. Saatavilla: <https://www.culturehive.co.uk/wp-content/uploads/2021/09/COVID-19-and-the-Global-Cultural-and-Creative-Sector-Anthony-Sargent.pdf>

Sokka, Sakarias, Oksanen-Särelä, Katja, Kurlin-Niiniaho, Ari, Lefever, Nathalie, Leppänen, Aino ja Jakonen, Olli (2022). *Luovien alojen koronatuett vuosina 2020 ja 2021. Kohdennukset ja kokonaiskuva*. Cuporen työpaperieita 19. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/tyopaperit/cuporen_tyopapereita_19_koronatuett_2020_2021.pdf

Taidealan jälleenrakennus: Polkuja alan kestävään tulevaisuuteen (2022). Toim. Jenni Pekkarinen, Kirsi Silta
Julkaisija: Taideyliopisto. Saatavilla:
https://taju.uniarts.fi/bitstream/handle/10024/7523/Taidealan_jalleenrakennus_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kiitän kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen tutkijoiden puolesta tilaisuudesta saada lausua arviomme valtion tulo- ja menoarviosta vuodelle 2023.

Helsingissä 30 syyskuuta 2022

Marjo Mäenpää
johtaja